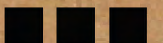

TÜRKİYE TASARIM KRONOLOJİSİ

AMBALAJ

Bu çalışma

3. İstanbul Tasarım Bienali:

BİZ İNSAN MIYIZ?

Türümüzün Tasarımı

2 saniye, 2 gün, 2 yıl, 200 yıl, 200.000 yıl

için **Gökhan Akçura** ve **Orhan Irmak** tarafından hazırlanmıştır.

Pelin Derviş ve **Barış Gün**'ün katkıları ve **Studio-X İstanbul**'un desteğiyle.

Editöryal destek: **Ceren Şenel**, **Erim Şerifoğlu**

Grafik tasarım: **Selin Pervan**

AMBALAJ

19. YÜZYIL SONLARI

AMBALAJ BAĞLAMINDA KUTULAR

Osmanlı İmparatorluğu'nda bugünkü anlamda ambalaj başlangıçta yoktur. Ürünler bez torba ve çuvallar içindedir. Bunlar yün, kendir ya da pamuk dokumadır. İçlerinde pamuk, yün, hububat, un, şeker, kömür gibi birçok ürün pazarlanabilir. Bohçalar daha çok dokuma ürünlerinin paketlenmesine yarar. Fıçıda zeytin, tulumda peynir, sepette meyve, çömlekte yoğurt, küpte turşu alınır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren piyasaya giren ithal malların şık ve gösterişli kutuları dikkat çeker. Sonra bunlara benzer yerli ürün ambalajları ortaya çıkar. Bazı yabancı firmalar (fes, çay, müstahzarat, oyuncak, çikolata vb.) Osmanlı pazarı için özel ambalajlar yapar. Bu dönemde teneke ve tahta kutular gözedir. Bir süre sonra bunlara karton kutular eklenir. Bu kutular gösterişli resimlerle süslüdür. Osmanlı'nın ilk çay firmalarından Balabani çaylarının kapaklarında savaş gemisi imgeleri kullanılır. Tütün torbadan çıkarak ay yıldızlı kutuya girer. Fes kutuları ise birbirinden ilginç etiketlerle süslenir. Şişeler anonimlikten çıkıp kişilik kazanır, üzerlerinde marka taşımaya başlarlar. Gazoz, bira ve parfüm şişeleri albenileriyle vitrinleri süsler. İlk yerli ilaçları, güzellik malzemelerini üreten Ahmed Faruki* şık şişelerinin etiketlerini Avrupa'da bastırır. Büyük mağazalar kutuların içine konan ilginç ambalaj kağıtları bastırır: Mayer, Orozdibak, Kırmızı Horoz, Tiring, Luvr vb. Öte yandan pazarda belli adları, markaları olan ürünlerin çağı gelmiştir: Faruki Kolonyası, Balaban Çayı, Nestle Çikolatası, Bomonti-Nektar Birası, Altınbaş Çiviti, Çitli Maden Suyu, Longiness Saatleri vb. Ambalajınız ne kadar çekici olursa, malınız o kadar kolay satılır.

*AHMED FARUKİ

Koku tarihimizde yer alan İriyatçılar arasında Ahmed Faruki'nin (1868-1942) özel bir yeri vardır. Faruki firması, ilanlarında da belirttiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk Türk İriyatçıdır. Eski bir ilanda, Faruki firmasının ilk günleri şöyle anlatılıyor: "1882 senesinde, kapitülasyon rejimi altında, memleketimizin bütün kapıları Avrupa mallarına tamamen açık bulunduğu bir zamanda, Ahmed Faruki adında ateşli ve yakışıklı bir Türk genci, Avrupa'dan serbest serbest gelmekte bulunan birçok müstahzarların eşlerini aynı mükemmellikte yapmaya başlar. Memleketimizde her tabakadan gördüğü rağbet ve teşvikten cesaret alarak, kısa zamanda çeşitlerini çoğaltarak yerli kolonya, losyon, parfüm, pudra, krem, düzgün [fondöten], tuvalet suyu, saç suyu, briyantın, şampuan, çocuk pudrası, ayak pudrası, tırnak cilası, dudaklık, allık, sürme, kalem sürme, kirpik boyası, diş tozu, diş macunu, tuvalet sabunu, taharet tozu, mürekkep vs. imal etmeye başladı."¹

Bu ilandaki 1882 tarihi çok iddialı bir tarihtir. Olsa olsa Ahmed Faruki'nin on dört yaşında, mesleğe ilk adımlarını attığı tarihi gösteriyor olabilir. Çünkü Sermet Muhtar Alus'un da yazdığı gibi², Ahmed Faruki mesleğe Kapalıçarşı'da yağlıçılık yapan dayısı İbrahim Efendi'nin yanında çıraklık ederek başlar. Yağlıç, eski sözlüklere göre mendil, sofraya peşkiri anlamına gelir. Böyle bir dükkanda ticareti öğrenen ve işin başına geçen Faruki, 1894 depreminde Kapalıçarşı harap olunca, Sultanhamamı'na göçer. Burada açtığı "Ahmed Faruki" mağazası döneminde çok tanınır.³

1859 ŞİŞEYLE SATILAN ÜRÜNLERDE DÜZENLEMELER

1859 yılında İstanbul Belediyesi, şişeyle satılan ürünlerde, şişe üzerine üreticinin isim, adres ve resim yapılandırılması zorunluluğunu getirir. Çünkü içki, tıbbi ürünler ve benzeri şişelenerek satılan ürünlerin kullanımı yaygınlaşmakta ve bu konunun denetlenip düzenlenmesi gerekmektedir. 1859 yılında yine İstanbul Belediyesi tarafından yayımlanan Sokaklara Dair Nizamname'de çeşitli şekerlemeler, murabba, şurup, amberiye, iksir ve benzerlerinin bulunduğu cam şişeler üzerine, üreticinin ya da sokağın isim veya resmini belirten etiketlerin yapılandırılması zorunluluğu getirilir. Böylece binlerce yıldan beri kullanılan şişelerin üzerinde artık, içindikiler hakkında bilgi veren baskılı kağıtlar ve etiketler yer almaya başlar.⁴

1890'larda GAZOZ ŞİŞELERİ

Günlük hayata 1890'lı yıllarda bir yenilik olarak giren gazoz için, basınçlı gaz kullanılan ve hava sızdırmayan, cam bilyeli özel bir şişe kullanılması gerekir. Bugün gazoz olarak bildiğimiz gazlı meyve suları, o yıllarda cam şişe tasarımı bakımından ilginç bir çözümlerle günlük hayatın içinde yer alır. Şişenin içine üretim sırasında bir cam bilye yerleştirilir. Meyve suyu şişeye doldurulup, içine de basınçlı gaz basılınca, bilye yükselip şişenin ağzını kapatır. Şişeyi açmak için, dıştan küçük bir ahşap parçası ile bilyeye bastırılınca altındaki gaz boşalır. Dönemine göre büyük bir yenilik olan bu şişelerin içinin temizlenmesi çok zor olduğu için, kısa bir süre sonra kullanımdan kaldırılacaktır. Ancak bu şişeler, gerek tasarımları, gerek üretilmeleri bakımından, döneminin cam teknolojisinin sınırlarını şaşırtıcı biçimde geliştirir.⁵

FARUKI KOLONYASI VE ETİKETİ
Kaynak: Gökhan Akçura Arşivi

1873-1925 SİGARA KAĞITLARI

Sigara kağıtları özel olarak tasarlanmış ambalajlarla çıkmaya başlar. Sigara kağıdı üretiminin ilk büyük merkezi İtalya'nın Trieste kentidir. Osmanlı pazarı için yapılan ilk üretim de 1873 yılında burada, Saul David Modiano tarafından gerçekleştirilir. O tarihten Tütün İhbarı İdaresi'ne devredildiği 1925 yılına kadar yüzlerce firma sigara kağıdı üretir ve Osmanlı İmparatorluğu'nda pazara sunar. Sigara kağıdının içine konduğu küçük paketin üstünde, birbirinden çok farklı resimler ve mesajlar bulunur. Bu kağıtlar zamanla koleksiyoncuların gözde objelerinden biri olacaktır.⁶

1916 MEMBA SULARI DAMACANALARDA

Birinci Dünya Savaşı, İstanbul'da birçok sıkışıklık yaratır. Örneğin Terkos su şebekesinin yapılmasıyla birlikte içecek su ihtiyacı da önemli ölçüde ve güvenli biçimde sağlanmıştı ama her yerde su tesisatı olmadığı için, içme suyu açık ağızlı veya kapakları güvenli olmayan büyük damacanalara taşınmaktadır. Oysa 1915 yılında başlayan savaş süresince, salgın hastalıklara karşı korunmak için içme suyunun güvenli kaplarla taşınması gerekmektedir. 1916 yılında İstanbul Belediyesi tarafından, memba sularının fıçı ve damacanalarla ve ağızları kurşunla mühürlenip damgalanarak satılması kararlaştırılır. Şişelerin boyutları ve hacimleri büyük, damacana olur, güvenli biçimdeki kapak tasarımı çözümlenir ve özel kurşun mühürle de garantilenir.⁷

CUMHURİYET'İN İLK YILLARI

TENEKE AMBALAJ VE KONSERVE SEKTÖRÜ⁸

Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türkiye için uluslararası siyaset ve ekonomi alanlarında da gelişme gösterme arayışı başlar. 20 Kasım 1922'de başlayan Lozan Barış Konferansı, "Yeni Türkiye"nin tam bağımsız bir devlet olarak tüm dünyaya kabul ettirilmesi bakımından önemlidir. Ülkenin kalkındırılması ve milli ekonominin geliştirilmesi çarelerinin ele alındığı yer ise, Lozan Konferansı'yla aynı tarihlerde toplanan İzmir İktisat Kongresi'dir. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi kesimlerinden 1.135 delegenin katılımıyla gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi, Yeni Türkiye'nin izleyeceği ekonomi politikalarının belirlenmesi açısından hayati öneme sahiptir. İktisat Kongresi'nin açılış konuşmasını yapan Gazi Mustafa Kemal, Yeni Türkiye'yi layık olduğu kuvvete ulaştırmak için ekonomiye önem vermenin zorunluluğu üzerinde durur ve yeni devletin uygulayacağı bütün esasların ekonomi programından çıkması gerekliliğini vurgular. Kongrede, 16

günlük bir çalışmanın ardından 12 maddelik "Misak-ı İktisadi" (Ekonomi Andı) kabul edilir. Misak-ı İktisadi'nin temelini, el işçiliği ve küçük işletmeden derhal fabrikasyon sisteme geçilmesi; özel sektör tarafından kurulan teşebbüslerin devletçe desteklenmesi; özel teşebbüse destek ve kredi sağlayacak devlet bankalarının kurulması ve sanayinin dışarıyla rekabet edebilmek için bir bütünlük içinde geliştirilmesi gibi ilkeler oluşturur.

Devletin özel sektörü desteklediği Cumhuriyetin ilk yıllarında teneke ambalaj sektörüne ilişkin elimizde fazla bilgi mevcut değildir. Daha önce olduğu gibi bu dönemde de teneke kutu imalatının daha çok el işçiliğine dayalı olarak küçük atölyelerde sürdürüldüğü bilinmektedir. Bunlardan biri havyar ve bal kutuları üreten Salamon Bicerano'dur (Kartal Teneke). Daha büyük ölçekte üretim yapanlar ise, asıl faaliyet alanı farklı olan ve teneke ambalaj ihtiyacını piyasadan temin edemeyen petrol şirketleri ile yağ fabrikalarıdır. Konserve ise petrol ve yağ firmaları kadar büyük ölçekli olmamakla birlikte, kutu üretim tesisi kurarak kendi kutularını üretmek zorunda kalan diğer bir sektördür.

Kuruluş gayesi farklı olduğu halde piyasadan ihtiyacı olan teneke ambalajı temin edemediği için kendi teneke kutu tesisini kuran yerli firmalara örnek olarak, 1930 yılı dolaylarında kutu tesisini kuran Zonguldak Sömikok Fabrikası verilebilir. 1930'lu yılların başında yabancı sermayeli büyük petrol ve yağ şirketleri de kutu tesislerini kurarlar.

Cumhuriyetin ilk yılları, konserve alanında da yeni girişimlere sahne olur. Ülkede ardi ardına yaşanan savaşlar, ordunun iaşesini en hayati konulardan biri haline getirmiştir. Bu nedenle tarımsal ürünleri değerlendirme yolları, Ankara hükümetinin üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği 1922 yılında Aydın Mebusu Esad (İleri) Efendi, savaştan sonra ülkeyi daha müreffeh ve bayındır hale getirecek 54 maddeden oluşan önerilerini bir kitapçık haline getirirken, ithalat yoluyla temin edilen süt tozu, konsantre süt, et, sebze, meyve ve balık konservesi gibi gıdaların rahatlıkla Türkiye'den temin edilebileceğine dikkat çeker. Ona göre konservecilğe önem verilmeli, bunun için gerekli alet ve edevat temin edilerek bu yönde şirketler tesis edilmelidir.⁹

Konservecilğe verilen bu önem, Cumhuriyetin ilk yıllarında uzmanlık eğitimi için yurtdışına gönderilecek öğrencilerin seçiminde de kendini gösterir. 1927-29 döneminde yurtdışına gönderilen 170 öğrencinin eğitim gördüğü arkeoloji, inşaat, çilingirlik, dökümcülük, ekmekçilik, pastacılık, elektrik, terzilik, fizik-kimya, hukuk, marangozluk, mobilyacılık, makine mühendisliği, mimarlık ve müzik gibi branşların yanında konservecilik de bulunur.¹⁰

1

2

İktisat İşleri

Türkofiste açılan ambalâj meşheri

Ta Kanadadan gelen yumurtaların, Kap portakallarının hiç bozulmadan muhafazası ibretle seyredilecek bir şeydi

Türkofiste rüdeğündenle ri memleketin kelli başlı ihtiyâç - larile uğraşyon. Türkiye ürünleri - nin dış pazarlar - larda sürülmesini arttıracak her çe - reyne bilgi ile baş vusarak çikar yol - lardan yürümeği kendisine pren - sip edilen bu dev - let teşekkülü bu defa da iyi bi - lişle daha sarıldı. Bu yardım nefis ve dünyasını hiç -

Türkofis ambalâj meşherindeki meyva ve yumurtalar

MARKA VE AMBALAJLAR

Cumhuriyet ambalaj mirasına sahip çıkar. İlaçlar, yiyecekler, sigaralar, zeytinyağları, kolonyalar, kahveler, sabunlar, diş macunları, çikolatalar rakiplerinden kendilerini ayırmak için güçlü markalara ve çekici ambalajlara sahip olmak zorundadır. Karton kutu, tenekenin saltanatına son verir. Kağıt kolay ve ucuz bir ambalaj maddesi olarak öne çıkar. Afişlerde ürünün simgesi olarak marka ve ambalaj yeni aktörler olarak hak ettikleri yeri alır. Yiyecekler bakkal kavanozlarını terkederek kutulara girer. Okkayla satılan mallar taneyle satılmaya başlanır.

1930'lar SÜTÜN ŞİŞELENMESİ

Sokak satıcılarının dağıttığı süt 1930'larla birlikte artık şişelere geçer.¹¹

1934 İLK BÜYÜK ŞİŞE FABRİKASI

Türkiye'deki ilk büyük şişe fabrikası olan Paşabahçe Cam Fabrikası'nın temeli 14 Ağustos 1934 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından atılır. Paşabahçe Cam Fabrikası, hemen yanında kurulan Tekel ve İnhisarlar İdaresi'nin ihtiyacını karşılamak için çeşitli boyda ve türde şişelerin üretimine başlar.

1935 İLK AMBALAJ SERGİSİ

İlk ambalaj sergisi Türk Ofis tarafından İstanbul'daki şubesinde açılır. Yurtdışından getirilen ambalaj örnekleri sergilenir. Sergi daha sonra Türk Ofis'in Ankara'daki merkezinde açılır.¹²

* Türk Ofis (Türkiye Dış Ticaret İşleri Milli Ofisleri Dairesi): 1934 yılında, İktisat Bakanlığı'nın Dış Ticaret Dairesi'ne bağlı bir ofis olarak "Türk mallarının yabancı memleketlerdeki sürümünü kolaylaştıracak yolları araştırmak ve müstahsil ve tüccarımıza yardımcı bir rehber olması" amacıyla kurulur. Kuruluş yılında İstanbul ve İzmir'de birer şubesi bulunan Türk Ofis, daha sonraki yıllarda yurtdışında da çalışmalarını sürdürür.

1939 TEKEL KENDİ KUTULARINI ÜRETMEYE BAŞLIYOR

Tekel Kutu Fabrikası (ve Matbaası) 1925 yılında Fransız Reji İdaresi'nden devralınır. Bu aşamada matbaada sadece dört adet pedal makinesi bulunmaktadır. 1927 yılında makina parkına 15 yeni makina eklenir. 1935 yılında Ragıp Uluğ yönetiminde İnhisarlar Basımevi adıyla çalışmalarını sürdürür. 1939'da kurum kutu üretimine de başlayınca işçi

sayısı birden 700'e yükselir. Aynı dönemde makina sayısı 157'ye, işçi sayısı ise 900'e çıkar. 1948 yılında *Akşam* gazetesi yazarı Cemaleddin Bildik, artık adı Tekel Kutu Fabrikası olan kurumu dolaşır. Bildik, Kutu Fabrikası'nı gezerken müdür Sait Arat'tan günde 550.000, ayda 21 milyon sigara kutusu ürettiklerini öğrenir. Fabrika müdürü şu bilgileri de verir: "Senelik imalat için 767 ton karton, 980 ton kağıt, 70 ton yapıştırıcı madde, 8 ton matbaa mürekkebi, 360 ton sigara kağıdı, 320 ton da diğer müteferrik malzeme kullanıyoruz."¹³

1940'lar İLAÇ VE İĞNE İÇİN ŞİŞE VE AMPUL İMALATI

1940'lı yıllarda devam eden savaş nedeniyle hem askeri bakımdan, hem de sağlık açısından çok hassas bir üretim olan ilaç ve iğne için şişe ve ampul ihtiyacı doğar. Bu iş için ince bir cam boru yapmak gerekir. Önce bir usta, özel bir madeni borunun ucuna sıcak cam yapıştırıp bir parça üfler ve küçük bir küre yapar. Sonra da karşidan bir başkası demir çubuğunu bu cama yapıştırıp hızlıca uzaklaşır. İki ucu iki kişinin elindeki cam hamuru küresi de henüz sıcak olduğu için uzayıp boru biçimini alır. İstenilen boyutlara ulaşan boru henüz sıcak olduğu için üzerine biraz su dökünce kırılır ve sonra da gereken boylarda kesilirdi; ve yeniden ısıtılarak istenilen biçime döndürülürdü. Küçük şişe yapımında kullanılan bu teknik, aslında binlerce yıldan beri böyle uygulanırdı. Yokluklar içinde 5-6 ay kadar sürdürülen bu üretim sürecinde benzer yöntemlerle göz damlası şişeleri de yapılır.¹⁴

1950'ler

YASSI ÇELİK ÜRETİMİNE YÖNELİK ÖN ÇALIŞMALAR¹⁵

1950'li yıllarda sanayi üretiminin ekonomideki ağırlığı giderek artarken, teneke, boru, vagon, ziraat aletleri, elektrikli ev eşyaları ve madeni eşya üretimi gibi sektörlerde kullanılan yassı çelik levha ihtiyacında da ciddi bir artış yaşanır. Türkiye'nin ilk entegre demir-çelik üreticisi olarak 1937 tarihinde kurulan Karabük Demir Çelik Fabrikası, bu ihtiyacı karşılayan ürünler üretmemektedir. Diğer yandan bu ihtiyacın ithalat yoluyla karşılanması da ekonomiye büyük yük getirir. Bu gerçekler ışığında, yassı çelik üretecek bir sanayi tesisinin kurulması amacıyla ilk adımlar 1954 yılında, Sümerbank öncülüğünde bir komisyon kurulmasıyla atılır. Söz konusu tesisin fizibilite çalışmalarına 1959 yılında Sanayi Bakanlığı ile ABD kökenli Koppers Associates SA tarafından başlanır. Bu çalışmalar Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın kurulmasına öncülük eder.

1939 / PROPAGANDA AFIŞI, İHAP HULUSİ GÖREY

1927'de çıkarılan Sanayii Teşvik Kanunu'nun özendirici etkisiyle tüketim ürünleri piyasası hareketlenmeye başlar. Piyasanın etiket, ambalaj, afiş vb. gereksinimlerini başlangıçta hattatlar, taşbaskı işlemecileri, klişeciler, eli yatkın matbaa işçileri karşılamaktadır. 1940'larda devlete ait kurumlar kadınları ev üretimi ile yerli malının tüketilmesine yöneltir. "Ev kadını reçel ve şurup hazırla" gibi sloganlarla kadınlar evde uzun süreli saklanabilen ürünler üretmeye

teşvik edilir. 1929 Buhranı'nın yıkıcı etkilerini asgariye indirmek, bir yandan israfla mücadele ederek tasarrufu teşvik etmek, diğer yandan yerli malların tanıtımını ve kullanımını özendirmek amacıyla kurulan Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu'nun (ilk adı Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti) 1939 tarihli bu propaganda afişini İhap Hulusi Görey tasarlar. Kaynak: Ender Merter - İhap Hulusi Görey, "Müsellesten Üçgene Koleksiyonu"

1952 PAŞABAHÇE FABRİKASI'NDA KOLONYA ŞİŞESİ YAPIMI

1950'li yıllarda, çeşitli istekler nedeniyle Paşabahçe Cam Fabrikası'ndaki ürün türlerinin sayısı çok artar. O yıllara kadar kolonya şişesi çok az kullanılırdı. Bu gibi az sayıda üretilen camlar, genellikle İstanbul'un Yedikule çevresindeki küçük atölyelerde küçük ve eski "Şiller" tezgahlarında daha kolay üretiliyordu. Ancak ihtiyaç artınca, 1952 yılında Paşabahçe Fabrikası'nda kolonya şişesi yapımına başlandı ve bu üretimin bütün ustalar tarafından da yapılabilmesi için gereken düzen kuruldu. Çünkü daha önceleri, Tekel şişeleri, bira şişeleri ve kolonya şişeleri, sınırlı sayıdaki, belirli tezgahlarda üretilirdi.¹⁶

1954-1956 PERAKENDECİLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLERİN İLKİ¹⁷

Alışverişin bakkal, kasap, manav ve benzeri oluşumlar kanalıyla yapıldığı dönemde, perakendeciliğin ilk adımları Migros ve Gima'nın kurulmasıyla atılır. İstanbul Belediyesi ve İsviçre Migros Kooperatifler Birliği tarafından 1954 yılında kurulan Migros, Türkiye için perakendeciliğin ilk adımıdır.¹⁸ İlk başlarda mallar tüketiciye satış arabalarıyla ulaştırılır. 1975'te Migros'un yabancı ortağı çekilir ve hisselerin çoğunluğu Koç Holding'e geçer. Gima ise bir kamu iktisadi teşekkül olarak 1956'da kurulur.

1960'lar

EREĞLİ DEMİR ÇELİK FABRİKALARI (ERDEMİR) KURULDU¹⁹

Türkiye'nin demir-çelik üreten ikinci, yassı mamul üreten ilk tesisi Ereğli Demir Çelik Fabrikaları (Erdemir), 28 Şubat 1960 tarihli ve 7462 sayılı yasayla anonim şirket olarak kurulur. Şirketin kurucu ortakları Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, Sümerbank, Ankara Ticaret ve Sanayi Odası, Türkiye İş Bankası ve Koppers Associates SA'dır. Fabrikanın inşasına Mayıs 1961'de Karadeniz Ereğlisi'nde başlanır ve 42 ayda tamamlanarak 15 Mayıs 1965'te işletmeye açılır. Fabrika, ülke ihtiyacının yüzde 75'ini karşılayabilecek durumdadır. Planlanan geliştirme projeleriyle fabrikanın 5 yıl içinde ülke ihtiyacının tamamını karşılaması öngörülür. Yassı hadde mamulleri ile gelişecek sanayi dalları arasında en önemlilerinden biri gıda ve konserve sanayisidir. Fabrikanın hizmete girdiği tarihe kadar Türkiye, bütün teneke levha ihtiyacını hariçten tedarik etmek mecburiyetindeydi. Ereğli Demir Çelik Fabrikası tarafından açıklanan istatistiklere göre aynı tarihlerde Türkiye'de, gıda maddelerinin ambalajında

kullanılmak üzere teneke kutu imal eden yaklaşık 55 fabrika bulunmaktaydı. Konserve sanayisi, Batı ülkelerine oranla son derece geri bir noktadaydı. Erdemir tarafından teneke üretilmeye başlaması sayesinde Türk konserveciliğinin gelişmesi ve Türkiye'de bol miktarda bulunan balık, et, meyve ve sebze kaynaklarının çok daha iyi bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olabilecekti. Ayrıca Erdemir'in sunduğu yassı ürünler sayesinde, boya, makine yağları, gaz yağı ve diğer sıvıların muhafaza ve naklinde kullanılan sac ve tenekeden mamul kutuların imalatında da önemli gelişmeler sağlanması bekleniyordu.²⁰

Bir devlet kuruluşu olan Erdemir'in 1965'te teneke üretime başlamasının teneke ambalaj sektörünün gelişmesindeki rolü çok büyüktür. 1967-2000 yılları arasında Türkiye teneke ihtiyacının ortalama yüzde 67'si, 2000-2013 yılları arasında ise yüzde 72'si Erdemir tarafından karşılanır. Özellikle 1999 yılında faaliyete geçen Erdemir'in modern, kromlu ve daha kaliteli teneke yapabilen yeni teneke hattı sayesinde Türkiye, gerek teneke levha ve gerekse boş teneke kutu ihracatında ciddi adımlar atar. Erdemir'in teneke hazır olduktan sonra birkaç gün içinde müşteriye ulaştırması, teneke üretilmedi ise sipariş özelliklerinde değişiklik kabul etmesi ve teminat mektubu verildiği takdirde 6 aya kadar vadeli satış yapılabilmesi, Türk teneke ambalaj sanayisine çalışma kolaylığı sağlar.

1967 GİMA KIZILAY AÇILDI²¹

"Ocak 1967'de başkent Ankara'da açılan Gima mağazası, sadece tek başına ürünün alınmasına olanak sağlayan bir mağaza değil, aynı zamanda alınan ürünün sosyal alanlarda (mağazanın bulunduğu yüksek binada bulunan bar ve kafede) gösterilerek sahip olunanın ifade edilmesine de olanak tanıyan bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Gima bu bağlamda 1960'larda Türkiye'nin başkentinde sosyal değişimin ve modernleşmenin de parçası olmuştur. (...) Gima Kızılay'da açıldığında içerisinde gıda, konfeksiyon / tekstil, parfümeri, beyaz eşya, ev tekstili, halı, mobilya, mutfak eşyası gibi bölümler yer almıştır. 1960'lar Türkiye endüstrisinde montaj-üretim anlaşmaları dönemi olduğundan özellikle beyaz eşya alanında hem yerli markalar gelişmiş, hem de küresel markaların üretim ve montajları yapılmıştır.²² Gıda sektöründe paketli ürünlerin üretimi yeni gelişmektedir. Bu yenilikler Gima perakende mağazasında tüketiciye sunulmuştur. Ancak elbette ki bu yeniliklerin tüketiciyle nasıl buluşacağı, ürünlerin sergileme sistemlerinin nasıl tasarlanacağı önemli bir sorundur. Bu alanda ne seri üretim sergileme/depolama sistemleri, ne de bu ürünleri üretebilecek gelişmiş bir teknoloji mevcuttur. Üstelik Ankara'da daha önce yapılmış bu kadar

1

M BÜLTEN

Sayı 15 - Ağustos 1972

SOSYAL DEĞİŞME VE PANALİK

bu ay

Üreticiyle Migros elele Migros üretici

Migros'un yeni bir başarı

Migros meyve suları yakında piyasada

Migros ekonomik paket

Migros extra-extra Zeytin 1Ka.5.50

08.40 Teşvikiye Çarşı Sokak Tak. An.
09.00 Teşvikiye Çarşı Altı.
09.30 Amerikan Hastahanesi.
10.30 Kuyuluca Çarşısı An.
10.40 Kuyuluca Çarşısı An.
11.05 Çarşı Çarşı An.

2

GİMA

SATISLARDA %375 Artış!

1961 1962 1963

BOL ÇEŞİT KALİTEDE ÜSTÜNLÜK AZ KÂR UCUZ FİYAT HALKIMIZIN GÜVENİ

1 - ÇEŞİTLİ TARİHLERE AİT MİGROS BÜLTENLERİ
Kaynak: Gökhan Akçura Arşivi

2 - 1963 TARİHLİ BİR GİMA İLANI VE GİMA KIZILAY KARTPOSTALI
Kaynak: Gökhan Akçura Arşivi

kapsamlı bir departmanlı mağaza bulunmamaktadır.²³ Mağazanın tasarımcısı [Önder] Küçükerman [Utarit İzgi ile birlikte], Gima'nın iç mekân tasarımında ve idaresinde Amerikan ordusunun temel ve sembolik tüketime yönelik gereksinimlerini sağlayan PX mağazalarının kataloglarındaki ürünlerin ebat ve sunum şekilleri ile Sinop PX mağazasında çalışanların deneyimlerinin önemli rol oynadığını belirtmiştir.”

1968 KARTON AMBALAJIN YAYGINLAŞMASI

“Karton ambalaj Türkiye’de doğru düzgün 1967-68’lerde başladı. Daha önce SEKA’nın bir kartonu vardı, o kullanılırdı, ama çok az kullanılırdı. İnsanlar daha çok kese kağıdı türü şeylerle ürünü sarıverirdi, gönderirdi. Ambalaj kutularının gelişmesinde Kartonsan’ın çok büyük katkısı oldu. Kartonsan ortama bir özel sektör firması olarak girdi ve bu işi çok iyi yaptı. Bir zamanlar bir Omo kutusu bastığımız zaman, her bir sipariştten milyonlarca gelirdi. Sonra deterjan piyasasının kendi içerisindeki rekabet, özel deterjanları üretmeyi gerektirdi. Kendilerine işler yarattılar, diyelim. Ne oldu? Belki total deterjan sanayinin tonajı aynı kaldı, ama ambalajları ayrı ayrı, değişik ambalajlar haline geldi. Yani markalaşmalar oldu. Bu da verilen sipariş miktarını aşağıya çekti. Deterjan pazarı şirketler arasında bölündüğü gibi, aynı şirket kendi içerisinde de değişik markalar kullanarak pazarı böldü. Dolayısıyla raflarda daha ön plana çıkabilmek için, değişik ekstra renkler kullanmaya başladılar, birtakım ekstra baskı sistemleri devreye girdi. Bugün yedi renkli-sekiz renkli, tek yüzeye baskı yapabilen makineler var. Niye var, çünkü ekstra renkler isteniyor. Bir mecmuada veyahut da herhangi bir kağıt baskı işleminde bu kadar renge gerek olmuyor, dört renk sistemi bu işi görüyor. Ama ambalajcılık değişik bir yöne doğru gitti. Omo kutusu, Signal kutusu, Gibbs kutusu gibi kutuları yapardık. Piyasada o zaman Tursil de vardı, Deva’nın bir takım ürünleri vardı, onları da yapardık. Piyasa daha çok böyle dış macunu, deterjan, sabun türü malzemelerin ambalajlarıyla yürürdü. Daha sonra çikolata da düzgün bir şekilde ambalaja girmeye başladı. Bütün ürünler rafta yer bulacak. Bu da market sektörünün aynı paralelde büyümesiyle beraber geliyor. Yani bakkalda malı teşhir etmek başka bir şey, süpermarkette başka. Öyle bir ambalajınızın olması lazım ki, 10 tane reçel markasının, deterjan markasının arasından fark edilebilesiniz. Biz ambalaja başladığımızda bu alanda Tifdruk Matbaası ağırlığı taşırdı, Cömertler de etkin rol oynayan bir matbaaydı. Güzel Sanatlar da öyle. 80’lerden hemen sonra Cem Ofset kuruldu, o etkin bir oyuncu haline geldi. Bugünlere kadar gelirsek Gün Matbaası, Ekol Ofset önem kazandı.”²⁴

1968 TÜRKİYE’NİN EN BÜYÜK VE MODERN TİFDruk MATBAASI

Tifdruk Matbaacılık Topkapı’daki yeni bir binasına taşınır. Türkiye’nin en büyük ve modern tifdruk matbaası olarak kurulan bu yeni tesislerde “her türlü baskı yapılabileceği gibi” tesislerin Türkiye’nin hızla gelişmekte olan ambalaj sanayisine de hizmet etmesi planlanır. Matbaada alüminyum, polietilen, selofan üzerine rotatif makineleri ile kaliteli baskılar yapılabiliyordu. Giderek bir sanayi matbaası haline gelen Tifdruk Matbaacılık zaman içinde dergi basımını bırakır ve üretimini tamamen ambalaj sanayisine yönelik olarak sürdürür.²⁵

1970 TEKEL AMBALAJ FABRİKASI²⁶

Tekel Kutu Fabrikası ve Matbaası Cevizli’deki yeni binaya taşınır. Adı da Tekel Ambalaj Fabrikası olarak değişir. Cevizli’deki bu tesisler 630.000 metrekarelik bir alana yayılıyordu. 30.000 metrekaresinde Ambalaj Fabrikası kuruluydu. Müdür Ahmet Oflaz, 1992 yılında matbaanın durumu hakkında şu bilgileri veriyor: “Tekel’in 18 adet içki, 8 adet sigara, bir adet kibrit fabrikası bulunmaktadır. Tüm bu fabrikaların ambalaj ihtiyacını karşılamaya çalışmaktayız. Ayrıca fabrikamız içindeki matbaa ünitemizde Maliye ve Gümrük Bakanlığı’nın 1000 model matbu evrakını da basmaktayız. (...) [Matbaamıza] daha öncekilere ek olarak 1977 yılında 4 adet iki renkli ofset makinesi alındı. Talebin artması ve günün ihtiyaçları da gözönüne alınarak 1988 yılında 1 adet 5 renkli tifdruk baskı makinesi ile 2 adet tek renkli ofset baskı makinesi makina parkına eklendi. Bu makinalarda sigara poşetleri, kapak pulu, bandrol ve her türlü evrak basılmaktadır. 1991 yılında Foto Mekanik Şubemizi kurduk. Aldığımız yeni Foto Dizgi makinesiyle günümüz teknolojisinde en son sistem baskı hazırlama tekniğine kavuşmuş bulunuyoruz.”²⁷ 1992 yılında fabrikada 910 kişi çalışmaktadır. Bunun 881’i işçi, 29’u da memurdur. 1991 yılında 7728 ton kağıt karton, 290 ton mürekkep, 395 ton alüminyum şerit, 67 milyon EPE conta ve diğer mazemeler kullanılmıştır.

1979 ÜLKER GIDA AMBALAJLARI²⁸

Ülker bisküvi ve şekerlemelerinin selofan kökenli şeffaf maddelerle ambalajlanmaya başlanması 1979 yılında gerçekleşir.²⁹ 1979 yılında Ülker, kendi gereksinimini karşılamak amacıyla ambalaj işine girer.³⁰ Ambalaj tasarımlarının ilk yıllarında gazete ilanlarını hazırlayan tasarım ajanslarından yardım alınır, ambalaj çalışmaları için 1960’lar ve 1970’lerde reklam ajanslarıyla birlikte çalışılır. 1980’lerle beraber şirket içinde de bir grafik birimi oluşturulur ve matbaalardan da destek alınır.

1980'ler

ERDEMİR'İN AMBALAJ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ³¹

Erdemir'in pazarın ihtiyacı olan tenekeyi düzenli olarak temin edememesi teneke ambalaj sektörünü olumsuz etkiler. Teneke ambalaj kullanan üretici firmalar, yeterince kutu temin etmekte yaşadıkları sorunlar yüzünden zaman zaman kapasitelerini azaltmak zorunda kalırlar.³² Bu durum, bazı firmaları teneke kutu yerine plastik şişe ve kutuları tercih etmeye yönlendirir. Teneke ambalaj sanayisinin karşı karşıya olduğu bir diğer sorun da, Erdemir'den alınan ürünlerde standart bir kalitenin olmamasıdır. Fabrika üzerindeki üretim baskısı, zaman zaman kalitenin ikinci planda kalmasına neden olur. Teneke ambalaj sanayisinin en büyük üreticilerinden Hilal Ambalaj'ın bir yetkilisi, 1987 yılında yaptığı açıklamada, sektörün kalite sorunları nedeniyle ister istemez ithal tenekeye yöneldiğini ifade eder.³³

ÇOKOKREM CAM BARDAKLARI³⁴

1980'li yıllarda Çokokrem ambalajlarının şekillenmesinde, dönemin ekonomik şartları etkili olur. O yıllarda oldukça pahalı olan cam bardak, Çokokrem için ambalaj olarak kullanılır ve zaman zaman farklı çeşitte bardakların kullanılmasıyla marka oldukça rağbet görür.³⁵ Mutfak içi eşya üretiminin şimdiki gibi fazla olmadığı ve nispeten pahalı olduğu bu dönemde, kahvaltı kapları şeklinde kilitli kapağı olan saklama kapları, Çokokrem için ambalaj olarak kullanılır. Böylece ürünü satın alan kadınlar mutfaklarındaki araç gereç eksiklerini de tamamlamış olurlar.³⁶

EVYAP AMBALAJLARI³⁷

Birçok yenilikçi ambalaj fikri ilk kez Evyap tarafından üretilir. Kendisinden 15 yaş küçük kardeşi Fethi Evyap'ı teknik bir harika olarak nitelendiren A. Fikret Evyap, kardeşinin teknik yeteneği sayesinde farklı modellerde sabun üreterek başarılarını arttırdığına inanmaktadır.³⁸ Örneğin çizgili sabunlar, dünyada ilk kez Evyap tarafından geliştirilmiş bir teknoloji ürünüdür. Ambalaj noktasından bakıldığında, daha öncesinde pil ambalajlarında kullanılan, bir yüzü şeffaf diğer yüzü karton blister ambalajlar, Fikret Evyap sayesinde sabun ambalajına taşınır. Bugün yurtiçinde ve yurtdışında çok satan Duru Fresh PVC ambalajları da ilk kez Evyap tarafından kullanılır. Çoklu sabun pazarının yaratıcısı diyebileceğimiz Evyap, aynı zamanda torbada satılan sabunları bir kutu içinde tüketici ile buluşturmayı gerçekleştiren ilk firma olmuştur.³⁹

1980-1995 PERAKENDECİLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLER

Daha önceleri bakkal, kasap, manav gibi bir aracı vasıtasıyla yapılan alışverişler, perakendeciliğin gelişimi ile yerini bireysel alışverişin yapıldığı marketlere bırakır. Tüketicilerin yaşam tarzındaki hızlanmayla beraber alışverişe ayrılan sürenin kısılması, çabuk ve kolay alışveriş yapma ihtiyacını doğurur. Çok farklı ürünün aynı çatı altında sunulması ve geniş ürün çeşitliliğiyle süpermarketler, değişen yaşam şeklinin vazgeçilmez bir parçası olmaya başlar. Bu gelişme aynı zamanda tüketici ile ürün arasındaki iletişimin ambalaj üzerinden kurulmasını zorunlu kılmış, raflarda artan rekabetin de etkisiyle bugün anladığımız anlamıyla ambalajlı ürünler raflarda yerini almaya başlar. (Orhan Irmak)

- 1982** Yimpaş, Yozgat'ta kuruldu
- 1983** Kiler kuruldu
- 1986** Tansa, Tansaş AŞ olarak şirketleşti
- 1987** Canerler, Ankara'da kuruldu
- 1988** Migros, İstanbul dışında ilk mağazasını İzmir'de açtı
Metro Türkiye'ye geldi
- 1990'lar** Migros'larda gıda dışı mallar satılmaya başlandı
- 1992** Kipa, İzmir'de kuruldu
- 1993** Gima özelleşti ve Bilfer-Dedeman ortaklığına satıldı
Carrefour Türkiye'deki ilk mağazasını İstanbul'da açtı
- 1994** Adese kuruldu⁴⁰

1987 OLUKLU MUKAVVA SANAYİCİLERİ DERNEĞİ (OMÜD) KURULDU⁴¹

1991 KARTON AMBALAJ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ (KASAD) KURULDU⁴²

1992 AMBALAJ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ (ASD) KURULDU

Ambalaj Sanayicileri Derneği (ASD) 1992 yılında 39 ambalaj üreticisi tarafından kurulur. Derneğin Ocak 2012 itibarıyla 194 kuruluşun 200 üyesi bulunmaktadır. Ambalaj sektörünün Türkiye'de bulunan her dalında faaliyet gösteren üyeleri mevcuttur. Dernek, Ambalaj Bülteni Dergisi'ni çıkarır ve Ambalaj Ay Yıldızları Yarışması'nı düzenler. Üyeleri için çeşitli seminerler gerçekleştirir ve yılda bir kez *Türkiye Ambalaj Sanayi Raporu*'nu yayımlar.⁴³

1

2

1 - CAM BARDAKLARDA ÜLKER ÇOKOKREM

Kaynak: Ülker Arşivi

2 - ARKO CLASSIC YAĞLI KREM

1950'li yılların sonları tüketimin hızla arttığı ve sanayi ürünlerine taleplerin oluşmaya başladığı yıllardır. Silahtarağa Fabrikası'na geçtiği bu dönem (1958) Evyap için artık modern yöntemlerle otomasyonlu üretime geçiş dönemidir. Silahtarağa Fabrikası'nın diğer bir önemi ise daha sonra Evyap'ın en önemli markalarından Arko'nun temel ürünleri olan tıraş kremi ve cilt kremi üretiminin de burada başlamış olmasıdır. Bu dönemlerde çıkan kimi ürünler, ambalaj anlamında çok fazla değişikliğe uğramadan bugüne kadar gelir. Bu ürünler arasında 1957 yılında piyasaya sürülmüş olan 75gr'lık Arko Tıraş Sabunu ile daha sonra piyasaya çıkmış olan 20cc'lik metal tüplerde Arko Classic Yağlı Krem gösterilebilir. Fotoğrafta önde duran ambalaj bugün halen piyasalarda yer almaktadır.

Fotoğraf: Orhan Irmak

1994 PARİ EMBALLAGE 1994 ULUSLARARASI AMBALAJ TASARIM YARIŞMASI

Fransız Ambalaj Konseyi tarafından düzenlenen Paris Emballage 1994 uluslararası ambalaj tasarım yarışmasında, ODTÜ EÜTB 3. sınıf öğrencisi N. Eden Ünlüata, katılan 200 proje arasından ilk 10'a girerek finalist olur.⁴⁴

1994 AVRASYA AMBALAJ FUARI

İstanbul Ambalaj Endüstrisi Fuarı, Ambalaj Sanayicileri Derneği ve Reed-TÜYAP Fuarçılık işbirliğinde her yıl gerçekleştirilmektedir.⁴⁵

1998 ETİKET SANAYİCİLERİ DERNEĞİ (ESD) KURULDU⁴⁶

1999 TENEKE AMBALAJ SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ (TASİAD) KURULDU⁴⁷

Derneğin ismi daha sonra Metal Ambalaj Sanayicileri Derneği (MASD) olarak değiştirilir.

1995-2010 PERAKENDECİLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLER

Modern perakendeciliğin geliştiği, yaygınlaştığı ve çeşitlendiği bu yıllarda, ucuzluk marketleri, hipermarketler ve hatta sanal market gibi kavramlar hayatımıza girer. Market raflarında artık çok daha fazla ürün yer almaya başlamış ve bu da ambalaj tasarımının önemini arttırmıştır. Artık ambalajlar, sadece içindeki ürünü koruma fonksiyonunu değil, aynı zamanda rafta yan yana yer alan rakip ürünler arasından ayrılmak ve tüketiciyi ikna etmek için perakendede yer alan markaların iletişiminde kritik bir rol üstlenmiştir. Market markalı ürünler raflara çıkmaya başlar. (Orhan İrmak)

- 1995** Şok ucuzluk marketleri Migros tarafından kuruldu
Bim ucuzluk marketi kuruldu
- 1996** Carrefour Sabancı ile birleşti ve CarrefourSa oldu
Gima'daki hisselerin çoğunluğu Fiba Holding'e satıldı
- 1997** İlk sanal market Migros tarafından açıldı
Real (bir Metro kuruluşu) ilk mağazasını açtı
- 1999** Tansaş'ın çoğunluk hisseleri Doğu Grubu'na geçti
Dia ucuzluk marketi Türkiye'ye girdi
- 2000** Dia Sabancı ile birleşti ve DiaSa oldu
Bakkalım ismiyle Migros, bakkallarla bayilik anlaşması kurmaya başladı
- 2002** Macrocenter Tansaş tarafından satın alındı
- 2003** Tesco, Kipa'yı satın alarak Türkiye'ye girdi

- 2005** Gima, CarrefourSa tarafından, Endi de DiaSa tarafından satın alındı
Tansaş Migros tarafından satın alındı

- 2008** Migros bir uluslararası girişim sermayesi şirketi tarafından satın alındı⁴⁸

2000'ler

ERDEMİR

Erdemir, 2002 yılında Arcelor Packaging International (API) ile ambalaj çeliği alanında bir işbirliği anlaşması imzalar. İşbirliği kapsamında API'nin Erdemir'e teneke üretim tesisleri işletmeciliği alanında teknik danışmanlık hizmeti vereceği açıklanır. Erdemir, 2006 yılında özelleştirilir ve Oyak tarafından satın alınır.

YERLİ VE YABANCI AMBALAJ TASARIM OFİSLERİ

Ambalaj tasarımının öneminin artması, markaların bu alanda hizmet alabileceği uzmanlaşmış tasarım ofislerine olan ihtiyacı da beraberinde getirir. Ambalaj tasarımı alanında hizmet veren yabancı tasarım ofislerinin Türkiye'de şube açmış olması (Cb'a, Landor, Dragon Rouge gibi) ve ambalaj tasarımına odaklanmış hizmet veren yerli tasarım ofislerinin oluşması (Orhan İrmak Tasarım, Tasarımüssü, Paristanbul, FZS, Umay Creative Packaging gibi), Türkiye'de ambalaj tasarımı alanındaki gelişmelerin göstergeleri arasında yer almaktadır.⁴⁹

2004 YENİ RAKI MARKASI İÇİN AMBALAJ

Mey İçki'nin Yeni Rakı markası için endüstri ürünleri tasarımcısı Gamze Güven ve Mete Ahıska tarafından 2004 yılında tasarlanan rakı şişesinin orta bölümünde daralan, omuz ve taban bölgelerine doğru genişleyen formu, diğer rakı şişelerinden ayrışmasını sağlayan en önemli biçimsel özelliğidir. Bu form yapısı, aynı zamanda şişenin tutuşunu da kolaylaştırmaktadır. Yeni Rakı şişesinin, Coca Cola ve Toilet Duck şişelerinde olduğu gibi marka kimliği ile özdeşleştiği söylenebilir.⁵⁰

2005 SERT PLASTİK AMBALAJ SANAYİCİLERİ DERNEĞİ (SEPA) KURULDU⁵¹

2006 AMBALAJ MAKİNECİLERİ DERNEĞİ (SEPA) KURULDU⁵²

YENİ RAKI AMBALAJ TASARIMI, 2006
Kaynak: Mey İçki Arşivi

2006 CAM AMBALAJ TASARIM MERKEZİ

Anadolu Cam Sanayii AŞ, endüstri tasarımını ve ileri mühendislik bilgilerini, yüksek teknoloji ile donatarak, cam ambalaj tasarımına yenilikçi ve yaratıcı yaklaşımlarla yepyeni tasarımlar kazandırmak amacıyla 2006 yılında Tasarım Merkezini hayata geçirir.⁵³

2007 RED DOT BEST OF THE BEST ÖDÜLÜ TÜRKİYE'NİN

Ambalaj tasarımı, iF (1954) ve Red Dot (1955) gibi 50 yıldan fazla geçmişe sahip uluslararası ürün tasarımı yarışmalarında yer alan kategorilerden birisi olmuştur. Ancak bu yarışmalarda 2000'li yıllara kadar Türkiye'den ambalaj tasarımı alanında pek ödül kazanılmamıştır. 2007 yılında Red Dot yarışmasında Koleksiyon firmasının İstanbul serisi cam bardakları için tasarladığı karton ambalaj ile Orhan İrmak Tasarım, tüm dünyadan katılan ambalaj tasarımlarını geride bırakarak kategorinin en büyük ödülünü, yani Red Dot Best of the Best ödülünü kazanır.

2008 DESIGN TURKEY TASARIM ÖDÜLLERİNDE AMBALAJ KATEGORİSİ

İlki 2008 yılında yapılan Design Turkey endüstriyel tasarım ödülleri ambalaj tasarımı, mobilya, ev ve ofis gereçleri, elektronik ürünler gibi 12 kategoriden birini oluşturur.⁵⁴

2008 İLK TENEKE AMBALAJ MAKİNE MÜZESİ AÇILDI

2008 yılında Öntaş firması, dünyada ve Türkiye'de bir ilk olan Teneke Ambalaj Makine Müzesi'ni açar. Dünyada çok sayıda teneke kutu müzesi olmasına karşın, teneke ambalaj makineleri müzesi daha önce hiçbir ülkede bulunmuyordu. Müzede, Türk teneke ambalaj sanayisinin ilk başladığı yıllarda kullanılmış olan makine, kalıp ve aparatlar sergilenmektedir. Öntaş'ın hedefi, sektörde kullanılmış makine ve aparatların kaybolup gitmesini engellemek ve yeni yetişen gençlere, babalarının ve dedelerinin teneke kutuyu nasıl yaptığına dair görsel kaynaklar sunmaktır. Öntaş Öner Teneke Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti., 1989 yılında Erhan ve Ercan Öner kardeşler tarafından İzmir'de, 32 bin metrekare alan üzerine kurulur. 1989 yılında boya ve yağ kutularının, 1990 yılında da konserve kutularının üretimine başlar. Aynı yıl matbaa hattı da devreye alınır. Şirket günümüzde Silgan Öntaş Ambalaj Sanayi ve Ticaret AŞ adıyla faaliyetlerine devam etmektedir.⁵⁵

2010 "AMBALAJ AY YILDIZLARI" AMBALAJ TASARIM YARIŞMASI

Ambalaj Sanayicileri Derneği, Ambalaj Ay Yıldızları ismiyle 2010 yılında bir ambalaj tasarımı yarışması başlatır. Yarışma, WPO-Dünya Ambalaj Örgütü ve APF-Asya Ambalaj Federasyonu tarafından akredite edildiğinden uluslararası arenada yetkinliğe ve geçerliliğe sahiptir.⁵⁶

2013 AMBALAJ DÜNYASI

11 yıl boyunca Ambalaj Sanayicileri Derneği çatısı altında yayın hayatını sürdüren *Ambalaj Bülteni* yoluna, Ocak 2013'ten bu yana geliştirilmiş içerik ve yeni tasarımıyla *Ambalaj Dünyası* ismiyle devam ediyor.

2014 AMBALAJ AKADEMİSİ

Ambalaj Sanayicileri Derneği (ASD) 2014 yılında Ambalaj Sektörünün eğitim ihtiyaçlarının tek bir çatı altında toplanması amacıyla ASD Ambalaj Akademisi'ni kurdu. 2016 yılında 20 milyar dolarlık sektörü temsil eden ASD, Ambalaj Akademisi'nde birçok şirketin ihtiyacını karşılayacak teknik eğitimler sağlamaya devam ediyor.

NOTLAR

- 1 *Hürriyet*, 24 Aralık 1957.
- 2 Alus, Sermet Muhtar. (1950). "Yağlıkçı Reşide Hanım." *Salon*, sayı 63.
- 3 Akçura, Gökhan. (2002). *Uzun Metin Sevenlerden Misiniz?*. İstanbul: Om Yayınları.
- 4 Küçükerman, Önder. (2011). "Tarih Boyunca Tasarım Mirasının En İlginç Ürünleri: Şişe II." *Antik Dekor* Ocak-Şubat 2011, sayı 123.
- 5 Küçükerman, Önder. A.g.y.
- 6 Bkz. Yeğin, Uğur. (2015). *Cins-i Âlâ Cigara Kağıdı*. İstanbul Müzayede Yayınları.
- 7 Küçükerman, Önder. A.g.y.
- 8 "TENEKE AMBALAJ VE KONSERVE SEKTÖRÜ" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Öner, A. Ercan. (2014). *Ustadan Çırağa Bir Gelenek: Türk Teneke Ambalaj Sanayii Tarihi* (Çevrimiçi). <http://teneketarihi.com> adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.
- 9 Can Tunalı, Ayten. "Kurtuluş Savaşı'nda Esat Efendi (İleri)." (2007). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 26, sayı 41, s. 98.
- 10 *Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif 1923-1932 İstatistikleri*. (1933). s. 71. Ankara.; Ulu, Cafer. (2014). "1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları." *Tarih Okulu Dergisi* Mart 2014, sayı 17, s. 515.
- 11 Bkz. *Atatürk Orman Çiftliği Pastörize Süt Fabrikası, Çalışanlar, 1939* (Görsel, çevrimiçi). [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Atatürk_Forest_Farm,_Pasteurized_Milk_Factory,_workers,_1939_\(16851408511\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Atatürk_Forest_Farm,_Pasteurized_Milk_Factory,_workers,_1939_(16851408511).jpg) adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde erişildi.
- 12 *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1935.
- 13 Akçura, Gökhan (2012). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Matbaacılık Tarihi*. İstanbul: Basev-Tarih Vakfı.
- 14 Küçükerman, Önder. A.g.y.
- 15 "YASSI ÇELİK ÜRETİMİNE YÖNELİK ÖN ÇALIŞMALAR" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Öner, A. Ercan. A.g.y.
- 16 Küçükerman, Önder. A.g.y.
- 17 "1954-1956 PERAKENDECİLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLERİN İLKİ" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Irmak, Orhan. (2011). *1945'den Günümüze Türkiye'de Ambalaj Tasarımının Gelişme Dinamikleri* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- 18 Tokatlı, N., Boyacı, Y. (1997). "Internalization of Retailing in Turkey." *New Perspectives on Turkey*, sayı 17, sf. 97-128.
- 19 "EREĞLİ DEMİR ÇELİK FABRİKALARI (ERDEMİR) KURULDU" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Öner, A. Ercan. A.g.y.
- 20 "Okuyunuz ve Dostlarınıza Anlatınız." *Cumhuriyet*, 25 Mart 1962.
- 21 "GİMA KIZILAY" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Usal, Yalçın., Selhan, S. (2014). "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, 1960'larda Bir Departmanlı Mağaza Tasarımının Kadınların Yaşam Tarzı Bağlamında İncelenmesi: KIZILAY GİMA." *Mimarlık Temmuz-Ağustos-2014*, 378 (Çevrimiçi). <http://www.mimarlikdersi.com/index.c>
- 22 Orçan, Mustafa. (2004). *Osmanlı'dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*. Ankara: Kadim Yayınları.
- 23 YKM mağazası 1961'de Ulus ve Kızılay'da açılmış ancak Gima kadar çeşitli ürün bölümleri içermemiş, özellikle giyim üzerine yoğunlaşmıştır.
- 24 Akçura, Gökhan (2012). A.g.y. Oktay Duran'la 2009 yılında yapılan görüşme.
- 25 Akçura, Gökhan (2012). A.g.y.
- 26 "1970 TEKEK AMBALAJ FABRİKASI" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Akçura, Gökhan (2012). A.g.y.
- 27 *Plastik ve Ambalaj Dergisi* Nisan 1992, sayı 14.
- 28 "1979 ÜLKER GIDA AMBALAJLARI" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Irmak, Orhan. A.g.y.
- 29 "Dünden Bugüne Ülker Bisküvi" (Çevrimiçi). (2008). ulkerbiskuvi.com.tr adresinden 9 Ocak 2010 tarihinde alındı.
- 30 Vardar, Nükhet. (2009). *TM2 - Türk Markaları Dizisi*, cilt 2. İstanbul: Reklamcılık Vakfı Yayınları.
- 31 "ERDEMİR" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Öner, A. Ercan. A.g.y.
- 32 "Teneke Sıkıntısı Sürerse Üretimi Durdurmak Zorunda Kalırız." *Dünya*, 11 Ekim 1984.
- 33 "KİT'lerde Düzelleme Yok." *Milliyet*, 3 Kasım 1987.
- 34 "ÇOKOKREM CAM BARDAKLARI" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Irmak, Orhan. A.g.y.
- 35 26 Ağustos 2010'da Ali Ülker ile yapılan görüşmeye dayanarak.
- 36 26 Ağustos 2010'da Cengiz Acar ile yapılan görüşmeye dayanarak.

NOTLAR

37 "EVYAP SABUN AMBALAJLARI" başlığı altındaki metin şuradan alıntılanmıştır: Irmak, Orhan. A.g.y.

38 *Dünya Gazetesi*, 1 Temmuz 2004.

39 17 Haziran 2009'da Mustafa Arın ile yapılan görüşmeye dayanarak.

40 Irmak, Orhan. A.g.y.

41 *Oluklu Mukavva Sanayicileri Derneği* (Çevrimiçi). omud.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

42 *Karton Ambalaj Sanayicileri Derneği* (Çevrimiçi). kasad.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

43 *Ambalaj Sanayicileri Derneği* (Çevrimiçi). ambalaj.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

44 Irmak, Orhan. A.g.y.

45 *Euroasia/İstanbul Ambalaj Endüstrisi Fuarı* (Çevrimiçi). packagingfair.com adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

46 *Etiket Sanayicileri Derneği* (Çevrimiçi). esd.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

47 *Teneke Tarihi* (Çevrimiçi). <http://teneketarihi.com/ambalaj-malzemeleri-ve-yillik-tuketimleri/> adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

48 Irmak, Orhan. A.g.y.

49 Irmak, Orhan. A.g.y.

50 Irmak, Orhan. A.g.y.

51 *Sert Plastik Ambalaj Sanayicileri Derneği* (Çevrimiçi). sepa.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

52 *Ambalaj Makinecileri Derneği* (Çevrimiçi). amd.org.tr adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

53 *Şişecam* (Çevrimiçi). <http://www.sisecamcamambalaj.com/tr> adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

54 Irmak, Orhan. A.g.y.

55 *Teneke Tarihi* (Çevrimiçi). <http://teneketarihi.com/teneke-kutu-ureticileri-4/> adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

56 *Ambalaj Ay Yıldızları* (Çevrimiçi). ambalajayildizlari.com adresinden 3 Ağustos 2016 tarihinde alındı.

BİYOĞRAFİLER

GÖKHAN AKÇURA

DTCF Tiyatro Kürsüsü'nü bitiren Gökhan Akçura, aynı alanda öğretim üyesi olarak çalıştı. 1980'de üniversiteden ayrılarak reklamcılık, senaryo yazarlığı, yayıncılık, editörlük, dramaturgluk yaptı. Sinema, tiyatro, gündelik yaşam tarihi gibi konularda otuz aşkın kitabı yayımlandı. 1998'de *Albüm* dergisinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. Birçok belgesel ve serginin hazırlanmasında katkıları oldu. Halen serbest araştırmacı ve yazar olarak çalışmalarını sürdürüyor.

ORHAN IRMAK

Endüstri ürünleri tasarımcısı Orhan Irmak ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nden mezun oldu. Bilkent Üniversitesi'nde yüksek lisans ve İTÜ'de ambalaj tasarımı alanında doktora öğrenimini tamamladı. 2004'te ortağı Gökhan Irmak ile kurdukları ve yaratıcı ambalaj tasarımı alanında hizmet veren Orhan Irmak Tasarım isimli ofisinde tasarım direktörü olarak çalışıyor.

